

Winberg/Weinberg

Denna släkt i Varberg hade sina rötter i Vinbergs socken i mellersta Halland, och namnet användes först av en kyrkoherde där. Senare använde man inte släktnamnet. Det finns en hel del svårigheter med denna släkt. En är att namnet Winberg syftade på härkomst från den socknen och betyder inte alltid att två jämnåriga Winberg var bröder (till exempel Jacob och Hans här), eller att man måste söka efter en Winberg som far till en Winberg (som åter i fråga om Jacob och Hans). Förhoppningsvis har det blivit rätt här, eller så rätt det kan bli med användande av bevarade källor. Alla tillgängliga källor har använts, och en mycket givande diskussion av källor och sammanhang har hafts med släktforskaren Sture Svengren, särskilt från Lunds och Göteborgs domkapitel och från senare tids domböcker/RR-protokoll. Då slakten Winberg har ett omfattande och svårutrett samband med prästsläkterna Lund och Venusinus får dessa ett stort utrymme. Översikten här ger viss struktur som kan vara utgångspunkt för vidare forskning.

Jacob Jacobsson Winberg i Varberg och hans anor (sid. 1). Även de associerade släkterna Hög (sid. 7), Lund (sid. 8), Jens Jenssen (sid. 10), Venusinus (sid. 12), Comin (sid. 13), Piscator (sid. 15), Faurelius (sid. 16), Hans Weinberg i Varberg (sid. 17) och brodern Bengt Weinberg (sid. 20) i Kalmar får här egna avsnitt.

Bilagor: A: Bengt Weinbergs verksamhet vid Värnaby såpbruk, sid. 23, **B:** hittills oidentifierade Winberg/Weinberg och Lars Weinberg i Åhus och Karlshamn, sid. 27, **C:** annan gren Venusinus, sid. 29.

Jacob Jacobsson Winbergs fars anor

m. **Peder Sörensson Snickare (Peder Söffrensen Snedker)**, snickare i Varberg, död efter 1662 och före 1668¹

-nämnd i borgarlängd 1623 (Sandklef), i LR 1624 och 1645², RR 1649 26/6, i en bou 1655 20/3 (värderingsman) och RR 1657 16/6³.

h. **Karin Börgesdotter**, död efter 1662 och före 1668

s. *Jacob*, hans ombudsman vid bou 1668 27/3 och 20/4 var länsmannen Anders Nilsson i Agerör⁴

d. *Kerstin*, död 1668, mellan 27/3 och 20/4,

¹ De flesta uppgifterna om denna familj kommer från bou 1668 27/3 efter båda makarna och 20/4 efter dottern Kerstin. Dock har jag funnit att han levde ännu 1657 16/6, då han var uppe i rätten som vittne. Nämns också med hustru i mtl 1662.

² "Peitter snedker", 1624 22/3. "Peder Söffren Snecker" 1645 9/9 (figur 1).

³ En av de 8 äldsta borgarna 1657 16/6 (RR) när han intygade att en Ellen var dotter till namnen Peder Söffrensen med hustrun Ingeborg Bengtsdotter.

⁴ Stafsinge sn, Vinbergs pastorat. Anders Nilsson var g.m. Karin Olsdotter som var syster i den stora länsmansfamiljen i Hule. De gifte sig 1646 (Faurås HR bild 22 och 32). På sid. 32 där står: Anders Nilssons i Agerör tillkommande hustru "Karen Ollesdatter". Faurås HR 1647 bild 22 och 42 handlar om arv i länsmansgården Hule. Anders Nilsson bevakade då hustrus arvspart där. År 1667 sid. 32 var han stockeman (nämndeman). I mtl 1681 var han död, och hustrun Karin nämns i stället. Anders Nilsson nämns i bou nr. 163 och 164 i Varberg, som gällde Peder Snickares släkt. Han var ombud för Peders barnbarn Jacob Jacobsson [Winberg].

-var vid bou 1668 27/3 g. m. handelsmannen Ingemar Arvidsson, men vid bou 20/4 död (=hennes bou).

d. Ingeborg, hennes ombudsman vid bou 1668 27/3 och 20/4 var rådmannen Mattis Hansson

Figur 1: Peder Snickares attest att 1645 9/9 ha levererat två krutkistor, vardera byggd av sex brädor, till K. Maj:ts behov. Svårläst handstil, men han kunde tydligen skriva. I texten tydligare: "Peder Söffren Snedker".

m. **Jacob Pedersson Warberg**⁵ (senare **Jacob Winberg**), kyrkoherde i Vinberg⁶, död efter 1663⁷ och före 1668⁸

-nämnd 1663 26/3 som fadder för kyrkoherde Anders/Andreas Lichtenberg och Karin Nilssondotter Kjerrulf i Sibbarp (N).

Gift med, i hennes andra gifte av tre⁹

h. **Kerstin Bertilssondotter**, f. i Grimeton sn (N), d. 1699 i Vinberg, se under make I, Nils Andersson Lund

s. *Jacob*, postum son, nämnd som omyndig arvinge i bou 1668, borgare och handelsman i Varberg, se vidare i eget avsnitt

⁵ Kallade sig först Warberg efter födelseorten. Skrev under mtl 1662 så.

⁶ Gick i Varbergs skola 1611. Blev pastor loci 1648, eller kanske snarare compastor till Nils Andersson. Men han sökte 1658 kyrkoherdetjänsten i Tölö ("*Jac. Petri Warburgensis*" - Skarstedt), vilken han, som synes, inte fick.

⁷ Levde ännu vid mantalsskrivningen 1663 och skrev under längden, dock utan datum. Men 1662 gjordes det den 24 oktober s.å. De två åren hölls mantalssmöte tydligen samma år som längdens och inte året före som det blev sedan.

⁸ Nämnd som sal. i Varbergs bou "164"=163 (1668 27/3) och "163"=164 (1668 20/4). Den första bou företogs efter båda makarna (till synes efter lång tid, kanske pga att dottern Kerstin hade avlidit utan egna barn och arvingarna måste uppsåras och tillgodoses, och man fick också gjort den innan Kerstins). Den var efter snickaren Peder Sörensson och hans hustru. Arvingar: "*Salig Her Jakob Pederßöns son Jakob Jakobsson i Windberg, Kiersten och Ingeborg Pedersdötere*". Den andra efter sal. hustru Kerstin Pedersdotter (änklingen=handelsmannen Ingemar Arvidsson). Jacob Jacobsson i Vinberg och Ingeborg Pedersdotter var arvingar till henne. Då var Jacob Pedersson död och sonen arvinge i bou. Jacob Pedersson var g.m. en dotter till företrädaren, prostens Nils Andersson Lund. Se denne.

⁹ Gift I med kh Nils Andersson i Vinberg. Se denne. Hon gift III cirka 1670 med kyrkoherde Arent Hansson Venusinus, namnet efter ön Ven. Enligt herdaminnet skall han ha kommit från Ven under Tycho Brahes tid (denne död 1601). Hur det förhåller sig med det uttalandet får lämnas till framtiden. Se nedan i eget avsnitt.

Jacob Jacobsson Winbergs mors anor

Jörgen Andersson sid. 5

Maren Jörgensdotter

Bertil Sörensson sid. 6

Kerstin Bertilsdotter

I Nils Andersson Lund sid.8

II Jacob Pedersson sid. 3

III Arent Venusinus sid.12

Jacob Jacobsson Winberg

m. **Jacob Jacobsson Winberg**¹⁰, borgare och handelsman i Varberg¹¹, född postumt, död 1702 bgr 9/2¹²

Gift 1687 (mtl) med

h. **Bodil Stefansdotter**¹³, född i Varberg, död 1703 bgr 18/10

¹⁰ Skrevs *Jacob Jacobsson Winberg, Jacob Winberg/Weinberg eller bara Jacob Jacobsson*. Burskap i RR 1686 22/6 ("*Wnge Pehrsonen Jacob Jacobson Winbergh*"). Börge Andersson och Adam Tett gick i god för honom. Och i RR 1686 13/9 då han köpte hus i Varberg. Kallas då "*Mons.*", väl för att han var en ogift ståndsperson (prästsön). Han var också måg (=styvmåg) till rådmannen Börge Olsson. Förlikning 1669 29/11 (RR protokoll ej bevarat) mellan pastor Arent Hansson Venusinus och nu avlidne arvingen murarmästaren Mattis Bertilsson enligt RR 1691 14/1. Mattis i mtl 1675, död 1689 (mtl) och hustrun 1695 bgr 6/9. Son Bertil i mtl 1681. En Bertil murarmästare nämnd med dotter i mtl 1662–63 (antagligen Mattis svärfar). Venusinus och hans hustru hade fått fastigheten av hennes moster, blinda pigan Ingeborg Jöransdotter, mot skötsel. Hennes far var tullnären i Varberg Jöran Andersson "under dansk tid". Han nämns i byfogderäkenskaperna 1612/13 när han redogjorde för "*Zijse oc Toll*". Levde ännu 1632 31/7–21/8 (Himle HR), när han ("ärlig och förständig man") företrädde sin dotter, prästänkan Maren, vid en hätsk tvist vice versa med nuvarande kyrkoherden i Grimeton Hans Bengtsson (kyrkoherde 1632 till åtminstone 1656). Före honom Matts cirka 1620–30 och sedan Bartholomæus (=Bertil) som var död 1632 (RR). Prosten Hans Pedersson i Morup behövde höra parterna. Trots detta kan man läsa domboken så att hon ändå blev gift med Hans Bengtsson, vilket även Skarstedt tycks ha gjort. Målet ger en intressant tidsbild. Mer om detta i avsnittet om fadern Jörgen Andersson. Borgaren i Varberg Jacob Jacobsson Winberg hade fått arv efter sin sal. fader. Se även not 26 och 30.

¹¹ Handelsman 1686 (RR). Nämnd i RR 1682–88 i smb med gårdsaffärer. Köpte gård i Varberg 1686 1/9. Antagen som uppborädsman 1690 (RR).

¹² Död före sonen Jacobs födelse.

¹³ Uppges vara dotter till rådmannen Börge Olsson (RR 1688 11/9), men var styvdotter. Rätteligen dotter till Stefan Adamsson Tett och Anna Mickelsdotter. När hon dog blev huset öde (mtl 1704).

d. *Anna*, född cirka 1688¹⁴

s. *NN*, död 1690 bgr 11/7¹⁵

s. *Stefan/Staffan*, född 1690 dpt 2/4¹⁶

b. *NN*, död 1694 bgr 14/11¹⁷

d. *Christina*, född 1696 dpt 13/3, död 1696 bgr 27/5¹⁸

d. *Anna Christina*, född 1698 dpt 27/5¹⁹

d. *Beata*, född 1701 dpt 29/3

s. *Jacob*, född 1702 dpt 10/7, död 1704, bgr 10/7²⁰

mmf

m. **Jörgen Andersson**, handelsman och tullnär i Varberg, byfogde²¹
-nämnd åtminstone 1598–1632.

h. **NN**

d. *Maren*, g.m. kyrkoherden i Grimeton Bertil Sörensson, se denne här nedan

d. *Ingeborg*, död ogift²² (KR 1676 sid. 132 och RR 1691 sid. 83)

[d. *Karen*, g.m. Laurentz Möller²³]

¹⁴ Enda omnämning. Kan vara den fadder Anna Winberg som nämns hos inspektör Weinberg (=Hans) 1702 13/7. Dock fanns en "liten omyndig dotter" Anna Christina 1710 (RR bild 40 och 100) som då bytte förmyndare från styvmorfadern Börge Olsson till kusinen Per Liedberg (då "närmaste skyldfrände å orten").

¹⁵ I db: "*Jacob Winbergs äldsta son*". Bör ha hetat Jacob, då Jacob Jacobssons far avled före Jacobs födelse. Och dessutom

¹⁶ I mtl 1716: "vid artilleriet". Hantlangare där. Lärekonstapel 1719 (RR 14/5). Var skrivkunnig. Gift 1712 7/5 i stadsfs med Anna Andersdotter (död 1743 24/2, 65 år gammal). Hade innan dess med Britta Larsdotter fått det uä barnet Kerstin (1710 dpt 7/7, död s.å. 21/8). Dottern Bodil född 1713 dpt 28/12 i stadsfs. Fadder då bl.a. "*Berta Weinberg*".

¹⁷ Dödfött barn. Blev inte döpt men skulle ha hetat Jacob om det var en son. Näste son fick heta Stefan, eftersom Jacob dog lite efter Stefans dop. Och 1702 föddes sonen Jacob. Även han dog tidigt. Vilken otur med dessa söner Jacob! Och vilken ödets ironi att Jacob Jacobsson Winberg fick en son postumt, liksom att han själv var född så!

¹⁸ Jacob Winbergs barn. Var detta, enligt uteslutningsmetoden.

¹⁹ En "liten omyndig dotter" Anna Christina 1710 (RR bild 40 och 100) bytte förmyndare från styvmorfadern Börge Olsson till kusinen Per Liedberg (då "närmaste skyldfrände å orten"). Se även not 14.

²⁰ I db: "*Inspektör Winbergs yngsta son*".

²¹ Byfogde i två perioder: 1598–1606 och 1612–1629. Om dottern fick en dotter 1605, bör han ha kunnat nämnas tidigare än 1598. En "*Jörgen Anderssen*" i Varberg gjorde två resor genom Öresund 1641 (28/2 och 11/5), Något sent för att vara han. Den rätte Jörgen var skeppare och handelsman och nämns i BR 1607 12 /10-1609 23/9 (tull).

²² Blind piga. Skänkte allt hon hade till systemen Maren som tack för skötsel i alla år.

²³ Osäker. Se not 30.

mf och mm

m. **Bertil Sörensson (Bartholomaeus Severini/Söffrenssen) Hög**²⁴, kaplan och möjligen kyrkoherde²⁵ i Grimeton sn (N) 1605–31, död 1631 16/11²⁶

Gift med, i hennes första gifte²⁷

h. **Maren Jörgensdotter**, f. i Varberg som dotter till handelsmannen, tullnären och byfogden i Varberg Jörgen Andersson (nämnd åtminstone 1598–1632)

d. *Kerstin*, gift med kyrkoherden i Vinberg Nils Andersson Lund i hans andra gifte, se denne

d. *Elin*, f. 1605 i Grimetons prästgård, d. 1694 bgr 28/2 i Falkenberg²⁸

s. *Mattis*, gift i Varberg med Maren Bertilsdotter²⁹

[d. *Berte*, f. i Varberg(strakten) som systerdotter till Laurentz Möllers hustru Karen Jörgensdotter³⁰]

Grafisk översikt

Vinbergschema2.xls

x

²⁴ Skrivs oftast Hög här, i Danmark Hoeg(h). Möjligen Hök. I Vbg:s KR 1713 (bild 3050) kallas ättlingen Mattias Bertilsson *Höök*. Om hans släkt och samband med andra präster i Halland och om en påstådd härstamning från dansk adel har jag forskat i samråd med Sture Svengren. Se utredning nedan. Bertil var sannolikt född 1575–80. Fadern kan ha varit Söffren Hög till Sturupgård i not 31. Bertil var säkert på något sätt släkt med de andra prästerna Hög i Halland.

²⁵ Var kaplan (coadjutor) till herr Matts i Grimeton, vilken nämns som pastor 1620–30. Även efterträdaren Hans Bengtsson kan ha varit det och var troligen g.m. Bertil Sörenssons änka Maren Jörgensdotter. Hans Bengtsson var enligt det gamla herdaminnet sannolikt son till kyrkoherde Bendt Mogensön i Hunnestad (Hans skrivs "*Joh. Benedicti Hal*") (landus). Se även not 10 och 29.

²⁶ Himle HR 1632 6/3 (sid. 98) i ett svårtolkat mål om något sex veckor efter hans död.

²⁷ Se not 25. En process vid tinget gällde en tvist mellan Hans och Maren, men sedan finns uppgifter som tyder på att de ändå blev gifta.

²⁸ I db står att hon var "född i Grimetons prästgård av hederliga föräldrar" och nu avlidit som en "eländig Guds fånge". Var i Falkenberg g.m. en Lars Månsson (mtl).

²⁹ Dessa nämns i Varbergs KR:s protokoll 1657 16/6. Det framgår där att han hade denna syster Kerstin. Och i RR 1668 31/3 i samband med äktenskapsproblem sägs hans hustru heta Maren Bertilsdotter. Mattis hade deserterat 1657 och till 1666 uppehållit sig i Danmark. Efter hemkomsten fick de ett barn, vilket pga de ville skiljas kom att betraktas som uä och föranledde böter. Se även not 10 och 25. Deras problem togs även upp i LT 1663 (sid. 144 i AD), då Mattis varit borta i sex år, efter att ha tagit värvningspengar. Marens far var då Bertil Murmästare i Varberg. Det hänvisas till RR 1663 28/4. En "Maren Bertils" död 1695 bgr 6/9, sannolikt hustru till Bertil Mattisson, som fick barn 1692.

³⁰ Osäker men sannolik. Skrivs här pga namnet (föräldrar *Bertil och Jörgensdotter*) och åldern (bou Varberg 1645 mellan 2/5 och 29/11). Laurentz Möller då flyttat till Roskilde län som "bonde captain". Hans hustru Karen avliden (felstavat Karna i bou-reg, liksom "*Bærte*" som där blivit Bengta). De hade dottern Anne, som med sin kusin behövde försörjas. Det förefaller som om Laurentz var förmyndare för Berte. Se även not 23.

Utredning av släkten Högs eventuella danska adelskap

m. **Simon Sörensson (Söffenssen) Hög**³¹, kyrkoherde i Grimeton (N)

- Nämnd 1569 med vapensköld på det gamla altaret i Grimetons kyrka.

h. **NN**

s. *Severinus Simonis Högius*, död 1626

m. **Sören Simonsson (Severinus Simonis Högius)**, hovpredikant, kyrkoherde i Slöinge (N)
fr.o.m. 1608³², död 1626

[h. **Elisabeth Nilsdotter Rosencrantz**³³]

s. *Simon Hög*, född cirka 1600, död 1645 4/3

m. **Simon Hög**, kyrkoherde i Värö (N), född 1594, död 1645 4/3³⁴

Gift 1630 med, i hennes första gifte³⁵

h. **Anna Christensdotter**, född 1602, död 1658

d. *Kerstin*, gift Ulmevallius i Frillesås

³¹ Hans namn och vapen fanns på Grimetons gamla altare. Skall ha varit adelsman (obekräftad källa i Anbytarforum – stavas där ”Sven Leffrensen” men bör läsas Simon Seffrensen - det är lätt att läsa fel mellan Simen(d) och Sven(d)). Genom flera olika källuppgifter om danskt adelskap och namngivningen får väl det sambandet anses mycket säkert. De svenska prästerna var mest sannolikt släkt med följande i Danmarks adels aarbog 1885 (lätt redigerat och rättat): ”**Sören Høeg til Skaregaard**, som han solgte til Hr, Otto Krumpen, nævnes 1536 i Recessen, g. m. Anne N. N. til Fieregaard, der nævnes 1642. Sønner: a) Erik Høeg. b) Albret Høeg f 1566, forliste med Flaaden under Gulland, g. m. Anne Madsdatter til Estvadgaard, levede endnu 1572, Datter af en ufri Mand Mester Mads Hvid og Fru Lene Gyldenstjerne til Estvadgaard. Børn: **Sören Høeg** til Stourupgaard paa Mors, fik 1587 Brev paa Tienden af Øster- og Vester-Assels Sogne, levede endnu 1599, g. m. **Kirsten Simonsdatter**; begge begr. i Ørding Kirke”. Storupgaard på Mors (ön - kommunen nu heter Morsö) hör till Thisted amt och Ålborgs stift och ligger alltså ganska nära Halland, i alla fall på Jylland. Namnmässigt kan Simon i Grimeton ha varit son till de ovannämnda makarna, men året 1569 kräver att det avser hans födelseår eller att Sören Høeg till Storupgård borde ha nämnts även mycket tidigare än 1587.

³² Hovpredikant hos riksrådet Holger Rosencrantz från 1616. Dessutom var slottsbefallningsmannen Rosencrantz med på hans installation 1608, liksom ”pastorskan Rosencrantz”.

³³ Av dansk adelssläkt. Inte fullständigt bevisad.

³⁴ Ägde enligt herdaminnet tre hemman i Värö sn.

³⁵ Omgift med efterträdaren fr.o.m. 1647 Lars Olsson Warberg (1621–72).

m. **Nils Andersson (Niels Anderssen) Lund**, kyrkoherde och prost³⁶, född i Lund³⁷, död i juni 1665 i Vinberg³⁸.

Gift I med, i hans första gifte

h. I **Kerstin Pedersdotter**, död 1648³⁹

d. *Maren*⁴⁰, gift I 1668 med kh Lars Jörgensen Friis, gift II 1683 med kh Lars Gadelius⁴¹.

d. *Mette/Märta*⁴², g. m. häradsdomaren Jens Jensen i Munkaskog, Tvååker sn (N), se eget avsnitt nedan (sid. 10).

d. *Kerstin*,⁴³ g. m. kyrkoherde Arent Venusinus i Vinberg
-nämnd 1664 7/5 som fadder för kyrkoherde Anders/Andreas Lichtenberg och Karin Nilsdotter Kjerrulf⁴⁴.

Gift II tidigast 1649/50 med, i hennes första gifte av tre⁴⁵

h. II **Kerstin Bertilsdotter**, född i Grimeton sn (N) som dotter till kyrkoherde Bertil Sörensson och Maren Jörgensdotter,⁴⁶ död 1699, efter 11/2, och före 1700 1/2 (=mtl 1699 och 1700). Inga säkra barn i detta gifte.

³⁶ Kyrkoherde från 1614. Hans initialer och året finns på ett dopfat av mässing. Var prost [enligt domkapitlet i Lund i Fjärås härad 1634] hösten 1632 (AAK) till sin död.

³⁷ Son till borgaren i Lund Anders Persson och Maren Jensdotter. Hon död hos sonen i Vinberg 1624 10/5 (enligt sonens gravsten).

³⁸ Betalats hyra för likkläde 1665 20/6 till Halmstads församling. Uppgifterna om hans döttrar och bild på gravstenen, liksom värdefulla synpunkter på sammanhangen har jag fått av forskaren Sture Svengren. Nils hade även en dotter Mette, g.m., i hans andra gifte, häradsdomaren Jens Jensen i Munkaskog, Tvååker sn (N), åbo där 1632–74 (IL). Dock i mtl 1671 i herrgården Lindhult (=Stafsinge sn (N)) och ”gården brukas av andra” (häradskrivaren Henrik Hansson). Jens död där 1674 (mtl). Änkan nämnd t. o. m. mtl 1679. Mtl 1680 fattas, 1681 inga namn pga säterifrihet. Mette svår att modersbestämma, men var enligt SS dotter till Nils Andersson. Jens och Mette var gifta 1662 2/5 (LT 1670–76, sid. 113), när de skrev under en köpehandling. Jens var svåger till Arent Venusinus (LT, sid. 209).

³⁹ Enligt Skarstedt.

⁴⁰ Bedöms ha varit född i första äktenskapet och fått namn efter sin farmor. Arents tre döttrar kallar henne moster som de också ärvde. Gift I cirka 1668.

⁴¹ Bou efter makarna i Tönnersjö HR 1710 28/7, där Marens systerdotter var Anna Catharina Venusina i Vinberg.

⁴² Troligen, pga makens ålder, född i första äktenskapet. Att Nils Andersson Lund också hade en tredje dotter, Mette Nilsdotter, framgår av Hallandsfars landsting All:1 bild58 /sid 113, där Jens Jenssen i Munkaskog tillsammans med hustrun Mette säljer Lindholm till kh i Halmstad Hans Fredriksson Hiort 1662. Av samma källa bild 106/sid 209 låter sockenprästen hr Arent i Vinberg läsa en obligation av Jens Jenssen i Munkaskog ställd till kh Jörgen Warberg i Veinge på 250 slätta daler, hans svåger hr Arent Hansen i Vinberg går i borgen för obligationen (SS).

⁴³ Dotter till prost Nils Andersson Lund i Vinberg. Detta i enlighet med flera domboksställen och med Skarstedts förmodan. Mest sannolikt född i första äktenskapet. Möjligen, men knappast troligt, född i andra äktenskapet och fått namn efter faderns första hustru. Kerstin blev alltså gift med (sannolika) styvmoderns andre make Arent Venusinus.

⁴⁴ Säkerligen hon, även om det bara står ”Kerstin Nilsdotter i Vinberg” utan make, skriven sist på den plats där ogifta och pigor brukade skrivas.

⁴⁵ Gift II med Lunds efterträdare Jacob Pedersson. Lunds hustru I död 1648 (Skarstedt) och han omgift före 1650 15/10 (RR). Gift III med Jacobs efterträdare Arent Hansson Venusinus.

⁴⁶ Maren dotter till tullnären och byfogden Jörgen Andersson i Varberg.

Niels Andersen Lund, gravsten vid Vinbergs kyrka

Kopia från *Blåkullafärder...* av Andreas och Anna Karlsson, avskrift Henrik Karlsson

ALT KIØD ER
 HØ OC ALL HENDIS HEL
 LIGHED ER LIGE SØ IT BLOMSTER
 PAA MARCKEN: & IESAIÆ 40
 HER VNDER HVILER ÆRLIG OC GVDFRØ
 CTIG QVINDE MARINE IENS D: S: ANDERS
 PEDERS, FORD BORGERS, I LVND, HVSTRO
 SOM HER S: DØDE MAII 10 AAR 1624
 OC HENDIS SØN HÆDERLIG OC VELLÆRD
 MAND H. NIELS ANDERSØN LVND,
 FORDVM
 SOCNEPRÆST I VINDBERG OC
 STAVFSINGE
 OC PROVST I FAVRAAS OC HIMBLE
 HERREDER
 SOM S: I HERREN HEDNSOF AAR 16
 MED SIN KIERE HVSTRO ÆRLIG OC
 GVDFRØ
 CTIG QVINDE KIRSTINE PEDERSD: SOM S:
 DØDE AAR 16 GVD GIFVE
 DEM EN GLADELIG OPSTANDELSE
 IEG VED AT MIN FRELSERE
 LEFVER OC HAND SKA
 OPVECKE MIG

Tingskrivaren, ridefogden och häradsdomaren Jens Jenssen⁴⁷ i Munkaskog, svärson till Nils Andersson Lund

Karriär

Byskrivare i Varberg från juni 1625 till åtminstone 1629 (BR). Tingskrivare och ridefogde⁴⁸ för Himle och Faurås hd i LR 1624/25–1630/31. (*”Erlig och wellert Mand Jenß Jenßen, K. M. Ridefougit”*) för Himle och Faurås hd: skrivs som sådan i bevarade tingsprotokoll från 1631 19/7 till 1633 21/5. David Svensson i Varberg hade ersatt honom som skrivare. Mera exakta data får vi i LR från 1630 26/8, då Jens Jensen var ”ridefogde till Varbergs slott”, Peder Mårtensson tingfogde och David Svensson i Varberg tingskrivare. I ett annat tingsbevis i räkenskaperna från 1628 24/6 var Jens Jensen tingskrivare och Mattis Rasmusson ridefogde till Varbergs slott (möjligen han som sedan blev borgmästare i staden⁴⁹).

I ett tingsbevis från i LR 1633/34 (=1634 4/11) kallas Jens Jensen *”forrige Ridefougit”* över Himle och Faurås härader och skrev sig då i Munkaskog. Det gällde om allmogen efterkommit K. Majt:s förordning om något som hade med veteodling att göra. Jens Jensen ville ha bekräftat att han hade skött detta under tiden han hade uppsikt över det: han sade nu att han hade varit (ride)fogde under perioden 1628–33 och efterträdde tydligen Mattis Rasmusson. Detta byte av befattningshavare skedde alltså 1628.

Familj

m. **Jens Jenssen**, se ovan, död 1674 (mtl).

h. I **Anna Andersdotter**⁵⁰, var gift med henne 1642 28/1 och ännu 1655 28/11 (SS)⁵¹.

h. II **Mette Nilsson**, dotter till kyrkoherden Nils Andersson i Vinberg. Jens var gift med henne 1662 2/5. Hon överlevde maken och dog efter 1678⁵².

⁴⁷ Namnet normaliseras inte, då det är så inarbetat. Välkänd av forskare och ofta omnämnd.

⁴⁸ Ridefogde till Varbergs slott 1629. Skrev under en skrivelse 1629 28/12 (Faurås HR) och angav då som hemort Varberg.

⁴⁹ Det kan ha funnits två Mattis Rasmusson samtidigt, då LR annars inte stämmer (om han inte kunde haft båda titlarna).

⁵⁰ Var syster till Anders Andersson (KR 1669, sid. 37): Anders Anderssons systers man *Jens Jenssen*.

⁵¹ Verkar ha varit gift med henne 1669 18/10 (KR, sid. 37): det talas där om svågern Anders Andersson och hans syster. *Hon står då inte som salig* [men det kan ha varit ett förbiseende]. I LT 1670 (sid. 209) står att herr Arent var svåger till Jens Jenssen. Det gällde dock ett annat gårdsköp än 1662 2/5 (uppläst på LT 1663 1/7 och infört i LT 1672 24/1). Inget sägs då om herr Arent eller någon annan borgensman.

⁵² Nämnas sist i mtl 1679. Mtl 1680 fattas, och 1681 införs inga personer pga säterifrihet. Ej hittad i db som börjar 1689.

m. **Arent (Arendt) Hansson Venusinus**⁵³, kyrkoherde i Vinberg (N)⁵⁴, riksdagsman, död 1701 (mtl)⁵⁵

-gift före 1669⁵⁶ med, i hennes tredje gifte⁵⁷

h. **Kerstin (Kirstine) Bertilsdotter**⁵⁸, död 1699 efter 11/2, och före 1700 1/2 (=mtl 1699 och 1700).

d. *Anna Catharina*, född 1674, g. m. kyrkoherde Johan Piscator⁵⁹ i Vinberg, se denne

d. *Berta*, född 1678, g. I m. kyrkoherde Simon Hansson Faurelius i Fagered (N), g. II m. tullinspektör Hans Weinberg i Varberg⁶⁰

d. *Johanna*, född 1681, död 1758, g. m. kyrkoherdarna i Okome (N) Ahlström och Nordtman, samt i Grimeton (N) Johan Friis⁶¹.

⁵³ Kan ibland pga det ovanliga namnet förväxlas med namnen Arent Hansson med fadern, rådmannen Hans Arentsson i Halmstad (nämnd bl.a. i mtl 1663). Denna släkt kallade sig dock Brandenburg. Vår Arent var 1691 släkt med de halländska kyrkoherdarna Andreas Guntzow i Grimeton och Lars Gadelius i Breared (N). Skrivs även "*Arnoldus Venusinius*". Sture Svengren har fått fram mycket om denna släkt.

⁵⁴ Blev pastor loci 1667 efter Jacob Pedersson, men var redan 1662 g.m. Kerstin Nilsdotter Lund (medan Jacob står som pastor i mtl). Började enligt styvfadern Lauritz Comins bou sin prästerliga bana i Brandstad (Färs hd, Skåne) dit han fick kallelse, oklart när (nämns inte i herdaminnet). Ej upptagen där i mtl 1658 eller 1662. I bou kan man dock, som jag funnit, med hjälp av en skuld och räntan på den räkna ut det till juni 1662. Frågan är hur det går ihop med uppgiften ovan om äktenskapet 1662.

⁵⁵ Enligt Faurås HR 1701 skall han 1696 ha varit åldrig och "barnslig" (dement) i över 10 år. Hjälpes i ämbetet och företrädde i rätten av styvsonen Jacob Winberg.

⁵⁶ Arent fick åtkomst till en gård i Varberg 1669 29/11, tillhörig hustruns förre makes släkt (Varbergs RR 1691 bild 75).

⁵⁷ Gift I med kyrkoherden och prosten i Vinberg Niels Anderssen Lund. Gift II med Lunds efterträdare Jacob Pederssen. Att Arent först varit gift med sina två föregångares änka, "*Kirstine Bertilsdatter*", framgår av att hennes son med kh Jakob Pedersen, Jakob Jakobsen Vinberg, kallar kh Arent för styvfar och denne kallar Jakob för styvson (SS).

⁵⁸ Hennes existens framgår av Varbergs RR protokoll 1650 15/10, där Nils Lund sockenpräst i Vinberg, av Nils Andersson, som varit hans hustrus förmyndare. [Denne Nils hustru, likaså Kerstin, klagade i RR 1657 16/6 på att hon hade det svårt med sina kreditorer efter att maken för 5 år sedan rest ifrån henne], kvitterar hennes arv efter föräldrarna. I RR:s protokoll 1651 4/6 ytterligare en arvsuppgörelse med hustruns bror Mathis Bertilsson. I Tönnersjö HR Ala:10 1713 den 19/2, finns en 11 sidor lång redogörelse om arvet efter Maren Nilsdotter. Där framgår att å änkan Maren Vinbergs vägnar hennes systers man kyrkoherden Arent Hansson Venusinus agerade (SS).

⁵⁹ Gift 1695 (mtl) med kyrkoherden i Vinberg Johan Piscator (född 1661 i Karlstad, död 1705), hon död efter 1722. Se nedan om Piscator.

⁶⁰ Nämnd som fadder i Vinberg ogift hemma 1693 26/2-1695 30/8. Gift I 1696 (mtl 1697) med kyrkoherden i Fagered (N) Simon Hansson Faurelius. Han gift I med Metta Adamsdotter Teet ("*Theeth*"), död 1695 bgr 21/5. Simon Faurelius död 1697 1/12 (enligt uppgift i kyrkboken given av efterträdaren i ämbetet Niclas Bagge som tillträdde 1699 1/5 – ej införd i dödboken). I detta korta äktenskap föddes sonen Hans (ej införd i födelseboken för Fagered sn), död 1701 i Varberg (likpredikan 15/5) som Hans Weinbergs (se nedan) styvson Hans Simonsson Faurelius. Berta levde länge som änka i Varberg: i mtl 1712 (gällande 1711) skrevs hennes syster Johanna hos henne (troligen för att hjälpa till med barnen, men flyttade 1712 när hon gifte sig). Berta död efter 1729 (mtl daterad 23/1, då hon inte står som salig när döttrarna Lisa och Johanna tas upp för skatt – ej införd i dödboken före 1741). Gift II 1699 (mtl) med inspektorn vid lilla tullen (=landtullen) Hans Weinberg, död 1708 bgr 7/7. Se även not 85 och 86 och eget avsnitt Faurelius.

⁶¹ Nämnd som fadder i Vinberg ogift hemma 1696 14/2. Gift I 1700 (enligt mtl och faddrar i Vinberg före 5/10, då hon står som hustru) med Johannes Ahlström, kyrkoherde i Okome, gift II 1705 (mtl) med efterträdaren Otto Nordtman, och gift III 1712 med Johan Friis i Grimeton (i hans andra gifte). Död 1758 14/11 i Gällared (N) hos sonen Johan Otto Friis som var kyrkoherde där.

Arents ursprungsfamilj, Comin

m. **Hans NN**, levde sannolikt på Ven (S:t Ibbs socken och pastorat, Rönnebergs härad (M), senare Landskrona). Sonen kallade sig Venusinus

Gift I före 1634 med

h. **Margareta Pedersdotter (Petraea)**, (hennes två äktenskap; se också nedan), född i Lund som dotter till rådmannen Peder Pederssen Bartsjär⁶² och Maren Jensdatter⁶³, död 1638 bgr 26/5 i Kristianstad (då omgift Comin nedan)

s. *Arent*, kh i Vinbergs pastorat 1667/68⁶⁴, född cirka 1634 på Ven (M), död 1701 i Vinberg (N)

Gift II med

m. II **Lars Hansson (Lauritz Hanssen) Comin se** (hans två äktenskap; se nedan)

m. **Lars Hansson (Lauritz Hanssen) Comin** (från ovan, hans två äktenskap)⁶⁵, sockenpräst och prost i Kristianstad 1643–69, död 1669 bgr 21/6 ibm

h. I **Margareta Pedersdotter (Petraea)**, född i Lund, död 1638 bgr 26/5 ibm

d. *Mette*, född före 1638, död 1719 bgr 2/10 i Uddevalla⁶⁶, gift 1662 med proviantmästaren i Kristianstad Gierdt Silentz⁶⁷

⁶² Bardskärare=barberare, kirurg, fältskär.

⁶³ Tullnären *Johan Petreus*⁶³ hade 1667 3/10 lånat pengar till sonen Lars (Larsson) Comin. Bror till första hustrun? Denne Johan fås fram vid nätsökning men inget om hans föräldrar.

⁶⁴ Började enligt Lauritz Comins bou sin prästerliga bana i Brandstad (Färs hd, Skåne) dit han i herdaminnet oangivet år fått kallelse. I bou kan man med hjälp av en skuld och räntan på den räkna ut det till juni 1662. Ej upptagen där i mtl 1658 eller 1662.

⁶⁵ Enligt gravskrift 1669 blivit kyrkoherde i Kristianstad 27 år tidigare (1642) och hade varit sockenpräst i Höör med Munkarp i 10 år innan dess (i herdaminnet Höör med Tjörnarp), alltså från 1632. I herdaminnet 1633–43. Namnet mycket sällsynt och ger inga träffar vid nätsökning. Lauritz Comin ägde enligt bou en gård i "Nesby", värd 700 daler, sannolikt Nosaby i Villands härad, Kristianstads län. Dottern Mette gift i Uddevalla. Vid sökning på Uddevalla befinnes att en "Margareta Cammoen" gifte sig Seidentop 1704 30/11 i bgm Lars Silentz hus. Hon var också fadder för ett Lars Silentz barn 1704. Frågan är om man med detta kan ha avsett "Margareta Comin", släkting till bgm. Det går inte att få träff på någon Cam(m)oen vid olika sökningar. Vidare utredning visar att organisten Seidentop (död 1708) var g.m. en dotter till Lars Lemmich d.ä. i Uddevalla (enligt Anbytarforum och egen tidigare gjord forskning i slakten Lemmich). Seidentops hustru vid dop av deras barn 1703 hette Margareta Larsdotter. De fick alltså detta barn före vigseln. Frågan är varför hustrun 1704 kallades Cammoen. Mindre troligt att det skall vara Comin. En annan sökning ger nästan träff på den berömde tjeckiske pedagogen Johan Amos Comenius, vilken tillbringade åren 1642–48 i Sverige.

⁶⁶ Död som "borgmästare Silentz moder" (=Lars Silentz, han död 1746 i Uddevalla, 80 år gammal).

⁶⁷ Proviantskrivare i Kristianstad 1662 och sedan proviantmästare ännu 1671 men därefter inte återfunnen i Kristianstad. Han var son till borgmästaren i Säter Wilhelm Silentz o hh Carin Nilsson. Slakten (de) Silentz behandlas i S o H 1961. Elgenstierna upptar inte Gerdt som son till Wilhelm d.ä. i Säter. Inte heller nämner han Margareta som blev g.m. sekreteraren i Göteborg Lars Svensson Böcker. Hon borde vara med där, då hon omöjligt pga åldern kan ha varit dotter till Gerdt och Mette (förmodan på nätet). En gren slog sig ner i Göteborg (Wilhelm d.y.) och blev framstående inom förvaltningen. En utvikning kanske må tillåtas här: Wilhelm d.y. hade med en och samma hustru 24 barn (Elgenstierna), vilken uppgift faller på sin egen orimlighet. Olga Dahl ("Göteborgs tomtägare") har egendomligt nog inre reflekterat över detta. "Endast" (!)

Lars Hansson gift före 1646⁶⁸ med

h. II **Anna Tagesdotter (Tagonia)**, död 1669 bgr 21/6 i Kristianstad

Barn i första eller andra äktenskapet

s. *Lars*, f. 1644, nämnd i bou 1669 22/6

d. *Margareta*, f. f. 1646, d. 1652 bgr 8/10

Barn i andra äktenskapet i dopboken t.o.m. 1655:

s. *Hans Jacob*, f. 1647 19/3, soldat⁶⁹, först nämnd som sådan 1665 21/10⁷⁰, lysning 1668 21/10 ("*manhaftig Hans Lauritzen Comin*")⁷¹

s. *Christian*, f. 1648 4/4

d. *Kerstin*, f. 1649 18/5, d. 1652 bgr 19/9

d. *Ida*, f. 1650 19/7, nämnd i bou 1669 22/6

s. *Christoffer*, f. 1652 3/3

d. *Margareta Christina*, f. 1653 21/9, nämnd i bou 1669 22/6

16 är kända [som om det inte skulle räcka] heter det. Av de 16 som föddes (1690–1713) var inga tvillingar eller trillingar. Då det sista av dessa barn föddes 1713 och Wilhelms hustru var född 1668, kan inga fler barn ha fötts senare i det äktenskapet. Wilhelm dog 1719 och hustrun så sent som 1756. Hon blev alltså inte särskilt utsliten av de 16 födslarna. Wilhelm föddes 1660 och kan med svårighet ha fått ytterligare 8 barn i ett eventuellt tidigare gifte som kan ha varat högst 8 år.

⁶⁸ "Anna mäster Lauritz": först fadder 1646 21 p. trin., alltså gift före 1646.

⁶⁹ Ej hittad i soldatregistret.

⁷⁰ Hade tydligen "lupit ur sin lära hos conterfejaren Mr Anders och rest till Holland och givit sig under det Tyska regementet". Gerdt Silentz hade fått svärfaderns uppdrag att åka och hämta honom (1665 21/10): uppgift i bou 1669 Filb:8, sid. 1–58, som inte kommer upp i AD:s register men finns i Kristianstads register.

⁷¹ Lysning 1668 21/10 ("*manhaftig Hans Lauritzen Comin*"). Äktenskapet genomfördes inte, då de "reste ifrån varandra, var på sitt håll". Kallas här Hans men kan ha varit identisk med Hans Jacob, även om denne på något ställe kallas Jacob. Hade ju åldern inne. Å andra sidan hade ju Lauritz Comin 14 barn.

Piscator

m. **Johan (Johannes Petri) Piscator**, kyrkoherde i Vinbergs pastorat (N) fr.o.m. 1693, född 1661 i Karlstad som son till rådmannen Petrus Piscator och Elisabeth Carolina Aurelia, död 1705 5/4⁷²

Gift 1695 (mtl) med

h. **Anna Catharina Venusina**, född 1674 i Vinberg sn som dotter till kyrkoherden Arent Hansson Venusinus, död efter 1722 (herdaminnet)⁷³

d. *Christina Elisabeth*⁷⁴, född 1695, gift 1720 23 /4 i Vinberg med fälttrumpetaren Georg Christopher Walter i Töringe Torstensgård (N), hon död 1741 7/3⁷⁵

d. *Maria*⁷⁶, gift med hattmakaren Petter Hagelin i Falkenberg

s. *Petter*, kronolänsman i Viske härad (N), född 1701, död 1774 22/7⁷⁷ i Ås by 2, Joen Anderssons gård (Viske härad)⁷⁸

Makarna skall ha haft ytterligare tre barn, vilka inte utreds här

⁷² SS har fler uppgifter om hans anor. Dödsdatum enligt herdaminnet. I mtl död mellan 1705 10/2 och 1706 16/3.

⁷³ Anna Catharina nämns som "Sahl. Piscators Enckia" i mtl 1707–12 (1712=10/2) för Vinbergs sn och by, Gunnarsgård. År 1713 borta och inte i Vinberg, Stafsinge eller Fbg stad. Förekommer inte heller i Fbg stad i mtl 1722 eller framåt, men dottern Maria nämns som fadder flera ggr från och med 1722 1/6 ("jungfru Maria Piscator"). Alltså ett glapp 1712-första halvåret 1722. Men åren 1713–14 fanns hon som jag funnit tidigare i Varberg och sedan i Vinberg. Där i mtl 1715–19 i Vinberg Gunnarsgård igen, men 1719 borta och gården öde. Ej nämnd i övrigt i Vinberg eller Fbg det året. Herdaminnets uppgift om 1722 har ingen källa men nämns då i smb med dottern gift Walter. I RG 1740 finns en längd från juni det året över änkor och mödrar som borde skattläggas, men i den finns inget om en mor till Petter Piscator i Ås. Enligt den tidens namngivningsvanor kan hon ha avlidit mellan 1731 och 1738.

⁷⁴ Kallades mest Christina.

⁷⁵ Död 46 år gammal. Bou 1741 23/5. Fyra barn, 19–3 år gamla. Maken kallade sig nog försvenskat Jöran eller Jörgen, då han skrev under med "J. C. Walter". Han son till likaledes trumpetaren Johan Didrich Christoffersson i Töringe, död 1721 bgr 10/9. Han utlevad i mtl 1713 och skickade i sitt ställe ut sonen till Pommern. I mtl var han avskedad och sonen Christoffer (så i mtl) övertagit som trumpetare.

⁷⁶ Nämns som fadder från och med 1722 1/6 ("jungfru Maria Piscator"). Gift 1725 24/6 i Fbg. Deras första barn föddes 1726 5/8. Hagelin fick inte ihop ekonomin på slutet (eller kanske tidigare, då han stred mot svärmodern om pengar redan på 1720-talet). Han nämns i Falkenberg på nr. 68–69 till och med mtl 1736, men i nästa 1740 "utarm stackare som als intet förmår mantahl erläggia". Makarna inte utredda efter detta.

⁷⁷ Död 71 år och 3 veckor gammal.

⁷⁸ Nämns i Ås kyrkoräkenskaper över kollekt 1738 och 1744. Nämns i RG 1739 som boende i Östra Derome 4. Den är daterad 13/7 det året, vilket flyttar ankomsten dit något halvår tidigare än den vanliga mtl utvisar, men enligt kollekt ytterligare ett år tidigare. Finns i AD:s register över bou: 1766 28/11 efter Ola Svensson i Floastad (N) (död 3/10). Piscator nämns som svärfar till sonen, avlidne kronolänsmannen Sven Olsson som bevakade bou å sin dotter Julianas vägnar. Mtl: avskedade krlm Petter Piscator 1748; levde ensam med dräng och piga i Östra Derome 4, Anders Månssons gård. Han nämns där 1740 med sjuklig hustru och en dotter Anna Lischen, men inte 1736. År 1749 står han "supra"=Ås by 2, Joen Anderssons gård, och 1750 utan bruk, bräcklig. Någon bou finns inte för honom. Ytterligare familjeuppgifter lyser med sin frånvaro.

Faurelius

Att företrädaren hette Hans Andreae, gör det sannolikt att Hans Michelsen var g.m. änkan efter denne, vilka hade dottern Elin. Dessutom hade dessa två, förutom Elin, en av sönerna Simon eller Casten. Det var i så fall deras mor och inte far som var gift två gånger:

Familjeöversikt

m. **Hans Andreae**⁷⁹, kyrkoherde i Fagered (N)

gift med, i hennes första gifte (gift II nedan)

h. **NN**

s. *Casten*⁸⁰, komminister i Fagered 1651, född 1614, död 1695 31/3 i Prästgården, Fagered

d. *Elin*, nämnd 1631 som gift⁸¹

m. **Hans Michelsen Riberus**, kyrkoherde i Fagered 1618⁸²–64, född 1580 i Ribe i Danmark, död 1664 i Fagered

gift med, i hennes andra gifte⁸³

h. **NN** (ovan)

s. *Simon*, kyrkoherde i Fagered 1664–97⁸⁴ ("*Simon Johannis Faurelius*"), född 1615, död 1697 1/12 ibm

-gift med Metta Adamsdotter T(h)ett från Varberg⁸⁵

s. *Michel*⁸⁶, kyrkoherde i Veddige (N), död 1669 ibm

⁷⁹ Möjligen son till företrädaren Andreas Ingemari.

⁸⁰ nämnd av Skarstedt och Sjöström som halvbror till Simon. Om deras födelseår stämmer, blir det mycket kort mellan giftena.

⁸¹ I Faurås HR 1631 (bild 255) sägs Hans Michelsen ha haft styvdottern Elin Hansdotter, då trolovad med Jost van Beck i Varberg.

⁸² Enligt annan källa 1624.

⁸³ Att företrädaren till Hans Michelsen hette Hans Andreae, gör det sannolikt att han var g.m. änkan efter denne, vilka hade dottern Elin. Dessutom hade de två, förutom Elin, en av sönerna Simon eller Casten. Det var alltså i så fall dessas mor och inte far som var gift två gånger. En son Gunne skall också ha existerat, oklart från vilket gifte, möjligen, pga uppgiven ålder från det andra.

⁸⁴ Komminister i Varberg 1658–65.

⁸⁵ Sonen Hans/Johannes Faurelius, kyrkoherde i Bollebygd (P) 1743–45. Prästvigd 1713. G.m. Anna Maja Bagge. Se även not 60.

⁸⁶ Skall enligt vissa uppgifter ha varit född 1610, varför han av det skälet borde höra till det första giftet av de här två, men namnmässigt till det andra. Skall ha varit gift och haft två döttrar. Se även not 60.

Weinberg/Winberg i Varberg II: släkt som inte kunnat visas ha biologiskt samband med ovanstående men som ändå kommit nära varandra⁸⁷

m. **Mats⁸⁸ NN**, levde sannolikt i Vinberg sn (N). Inget säkert samband mellan honom och prästsläkten Winberg, men han införs här eftersom han kan förväxlas med den sedan nämnde Hans Weinberg.

Gift med, i hennes första gifte⁸⁹

h. **Ingrid⁹⁰**, död efter 1706 26/4 (fadder i fb) och före 1707 18/3 (RR), ej nämnd i db.

s. *Bengt Weinberg*, såpbruksinspektör i Kalmar län, född cirka 1666, död 1726 14/10 i Applerum, Arby sn (H), se eget avsnitt om honom nedan

s. *Hans Weinberg*, tullinspektör i Varberg, död 1708 bgr 7/7 i Varberg (se nedan)

d. *Anna Maria Winberg⁹¹*, född cirka 1673, död 1743 bgr 9/12 i Falkenberg, gift 1695 8/5 i Varberg med räntmästaren Sven Gillman⁹²,

⁸⁷ Hans Weinbergs hustru Berta Venusinas halvbror var Jacob Jacobsson Winberg.

⁸⁸ Namnet enligt dottern Anna Marias patronymikon i Värö fb 1695 under tiden hon och maken Sven Gillman bodde där. För samma hustru användes sedan namnet Winberg.

⁸⁹ Gift II 1685 (mtl) med tullnären och rådmannen Lars Isaksson, nämnd i mtl 1685 som ogift tullnär och skrev under den som "*Lars Isachsson Himmelberg*". Denna släkt är svårutredd. För det jag fått fram hänvisas till avsnittet om släkten Himmelberg.

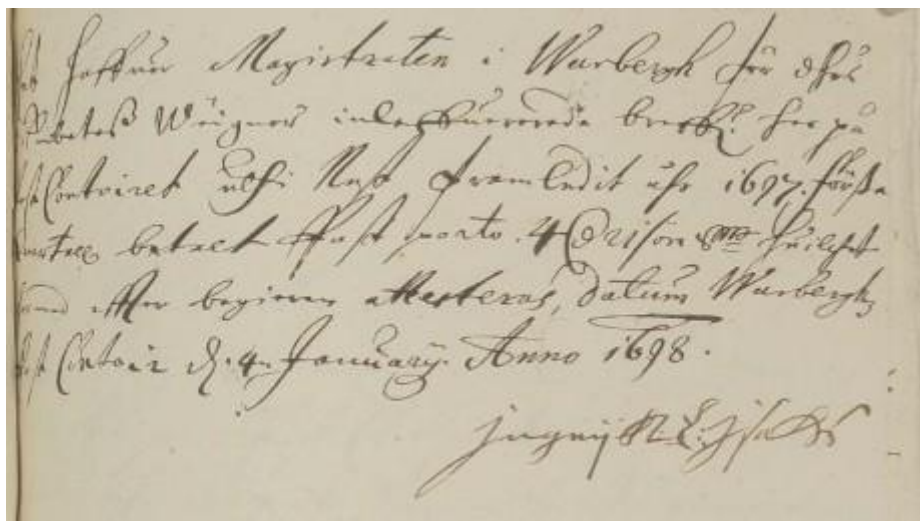
⁹⁰ Namnet fås i mtl 1699–1700, då hon står under Hans som hans mor (1700 under barnen=Hans). Vid dottern Anna Marias fyra barns födelse i Värö sn 1695–1701 nämns som faddrar Hans Winberg, Inger Hansdotter och Simon Hansson. Inger kan ha varit barnets mormor. Simon Hansson var troligen Simon degn i Värö.

I mtl 1701: "*födes af barnen utj Calmar lähn*". Året därefter flyttade hon till "Karlskrona" [fel, då sonen Bengt Weinberg bodde i Kalmar]. Då sonen fick en dotter Ingrid 1702 kunde det ha varit så att hon enligt tidens sed för namngivning avled strax före dennas födelsedatum, men kan ha flyttat tillbaka då hon var fadder för sonen Hans Weinbergs barn både 1705 och 1706. Ett möjligt släktsamband som behöver noteras är att Hans Weinberg 1707 (RR) köpt obebyggda tomter efter modern som då var död. Tidigare hade sal. tullinspektör Wettman eller hans änka givit fastebrev till Lars Isaksson. Wettman var g.m. Anna, dotter till kh Hans Bengtsson i Grimeton. Han (tullnären Mattias Wettman) förekommer i ett mål i RR 1671 22/5 om något som inträffade 1670. De nämns på stadens ägor utanför staden i mtl 1675 ("*Tullneren Wattman*" – obs att den sidan i mtl kommer flera sidor efter de övriga). Mtl 1676 tullnären, man och hustru, 1678 (under "civilbetjänter") Mattis Wettmans hustru, 1679 Wettmans hustru. I Halmstad fr.o.m. 1681 ("*Anna Wettmans borta i Halmstad*"). I RR 1689 5/11 lät han meddela att borgerskapet måste anmäla sina accissaker för tullskrivaren Lars Isaksson. Wettman arrenderade Lilla tullen i Halmstad och ägde gård i västra roten 1683 (borgarlängd). Han var död i mtl 1689; levde 1688 14/4, då han levererade accis. Änkan nämns där, utan namn, ännu i mtl 1698. Se även not 92.

⁹¹ Mycket säker dotter. Bland faddrar i Varberg 1692 13/7 för inspektör Weinberg [Hans] nämns en Anna Winberg, som kan avse henne.

⁹² Hade brodern, befallningsmannen Olof Gillman (och 1708 kyrkoinspektör), boende i Gödestad sn (N). Delvis utredda. De härstammade, med tanke på namnet föga förvånande, från gården Gillarp, Kvibille sn (N). Sven Gillmans svärmor Ingrid flyttade till "Karlskrona" i mtl 1702. Se även not 90. Det står 1701 Kalmar län, och hennes son Bengt Weinberg bodde i Kalmar. Karlskrona går inte att kontrollera, då mtl fattas för den tiden.

Hans Weinbergs mor Ingrids namnteckning

Kvitto för 1697, daterat 1698 4/1 (LBV 1697, sid. 7525): "Ingrid St. L. Isaks".

m. **Hans Weinberg**⁹³, inspektör vid lilla tullen (=landtullen) i Varberg, död 1708 bgr 7/7

Gift 1699⁹⁴ med, i hennes andra gifte⁹⁵h. **Berta Venusina**⁹⁶, född i Vinberg sn (N) som dotter till kyrkoherden Arent Hansson Venusinus och Kerstin Nilsson, död efter 1728⁹⁷

⁹³ Skrevs ofta med denna variant. Hans var fadder vid vart och vartannat dop i Varberg, varför detta instrument har ett lägre värde för släktskapsberäkning. Fortsatt utredning visar att han själv inte var släkt med Jacob Winberg: det var hans hustru som var halvsyster till Jacob, så det fanns ett icke biologiskt släktsamband ändå. AI: Den primära källan till uppgiften om landtullnär **Hans Weinberg** och hans sigillvapen är bokverket "**Svenska borgerliga släktvapen**" av **Magnus Bäckmark** och **Arvid Berghman**. Beskrivningen ingår i registret över svenska borgerliga sigill och vapen. Man hittar ofta liknande sammanställningar i den digitala versionen av *Armorial of Swedish Commoners* (eller motsvarande volym för bokstaven W), som baseras på arkivstudier av historiska sigillavtryck. Uppgiften om 1697 refererar till det år då Hans Weinberg satte sitt sigill på ett dokument i tjänsten som tullnär i Varberg. Vapnet är ett så kallat "talande vapen", där vinkvistarna med druvklasar (ett vinberg) anspelar direkt på efternamnet Weinberg. Hans Weinberg skänkte år 1697 en ljuskrona till Varbergs kyrka. Ljuskronan bär inskriptionen: "A:o 1697 är denne crone förärat till Warbergs kyrkas prydnad av Hans Weinberg".

⁹⁴ Enligt mtl. Ej i vb. Hans nämnd ogift i mtl 1698–99. Ej nämnd i mtl för Vinberg. Gift i mtl 1700 och modern Ingrid då under barnen (=änka efter tullnären Lars Isaksson, död 1697 bgr 21/1). Berta nämnd som änka efter make I t. o. m. mtl 1699. Död efter 1708.

⁹⁵ Gift I 1696 med kyrkoherden i Fagered (N) Simon Hansson Faurelius (död 1697), han gift I med Metta Adamsdotter Tett (död 1695). Se även not 60.

⁹⁶ Som fadder 1705 13/1: "hustru Berta Weinbergs". Gift I 1696 (mtl 1697) med kyrkoherden i Fagered (N) Simon Hansson Faurelius. Han gift I med Metta Adamsdotter Teet ("Theeth"), död 1695 bgr 21/5. Simon Faurelius död 1697 1/12 (enligt uppgift i kyrkboken given av efterträdaren i ämbetet Niclas Bagge som tillträdde 1699 1/5 – ej införd i dödboken). I detta korta äktenskap föddes sonen Hans (ej införd i födelseboken för Fagered sn), död 1701 i Varberg (likpredikan 15/5) som Hans Weinbergs styvson Hans Simonsson Faurelius. Se även not 60 och eget avsnitt Faurelius.

⁹⁷ Nämnd i mtl (4:e kvartalet) som änkan Berta Winberg. 1725: utfattig, dottern i Grimeton sn. 1726: dottern "Liscen". 1728 gammal och sjuk. Döttrarna Lisa och Johanna. 1729: Berta Winbergs döttrar, Lisa g.m. Grimberg, Johanna infra. Lisa=Elisabeth gift 1728 13/2 med Bernhard Grimberg. Johanna gift 1728 7/4 med visitör Olof Nöring (inte Nering. Troligen smb med släkten Nöring i Bohuslän).

Hans Weinberg forts; barnen

d. *Christina*, född 1700 dpt 3/2⁹⁸

s. *Simon Lars*, född 1701 dpt 4/3

d. *Ingrid*, född 1702 dpt 13/7

s. *Arent*, född 1703 dpt 31/8, tvilling, död 1704 bgr 3/6⁹⁹

d. *Engel*, född 1703 dpt 31/8, tvilling, död 1704 bgr 3/6

d. *Johanna*, född 1705 dpt 27/4¹⁰⁰

d. *Lisbet*, född 1706 dpt 26/4¹⁰¹

d. *NN*, född 1708 dpt 25/8, död 1709 bgr 24/3¹⁰²

⁹⁸ Fadder bl.a. kyrkoherde Arent i Vinberg. Troligen den Christina Winberg som i mtl 1740 sägs ha flyttat till Alingsås (ej i flyttlängden).

⁹⁹ Hans "*barn*". Syftar säkerligen på båda tvillingarna: riskabel tvillingfödelse, och de nämns aldrig sedan. Dock föddes två barn före dem som det också skulle kunna vara.

¹⁰⁰ Bland faddrarna märks räntmästare Gillman (=Sven Gillman – även fadder i Vbg 1707 och hittas på Varbergs slott som proviant- och räntmästare, enligt mtl död 1714, änkan borta i mtl 1716) och hustru *Ingegerd* Lars Isaks (vid dopet 1706 "*Ingrid Lars Isaks e.*" - änka). Sonen Sven föddes postumt 1715 dpt 4/4 i stadsfs. Se även not 90.

¹⁰¹ Sannolikt den jfr Lisa Weinberg som var fadder i Varberg 1726 2/1 för löjtnant Hjort och 1726 4/11 för Bernt Gillman. Löjtnanten i mtl 1728 utan tjänst och fattig.

¹⁰² Född postumt. I db: "*Inspektör Weinbergs yngsta barn*".

Bengt Weinberg

m. **Bengt Weinberg**, inspektor vid Värnaby såpbruk¹⁰³, Halltorp sn (H), född cirka 1666, död 1726 14/10 i Applerum, Arby sn (H), 60 år gammal

gift I senast 1693 (mtl) med

h. I **NN Fock**¹⁰⁴, död 1697 (mtl) i Kalmar, där de var skrivna

d. *Anna Maja*, nämnd i bou 1706

d. *Magdalena*, nämnd i bou 1706

gift II 1698 (mtl) med, i bådas andra gifte¹⁰⁵,

h. II **Elsa Sturck**, född i Kalmar som dotter till guldsmeden¹⁰⁶ Hans Olofsson Sturck (1630–1705 bgr 12/2), Elsa död 1705 (ej i db, men året enligt bou 1706 6/8)

d. *Emerentia*, omyndig vid bou 1706, bodde 1728 i Applerum¹⁰⁷, nämnd där hos styvmodern t.o.m. mtl 1731¹⁰⁸

d. *Maja Dorothea*, nämnd i bou 1706

gift III 1706 12 e tref (=12/8)¹⁰⁹ i Arby sn med, i bådas tredje äktenskap,

¹⁰³ Framstående man i trakten och mycket omskriven på nätet. Skall enligt egen uppgift ha börjat som bokhållare vid bruket 1684. Förkovrade sig i Holland 1693. Burskap i Kalmar 1694. Skall ha varit inspektor vid Tyresö/Töresjö (svårlokaliserat) såpbruk 1695. Inspektor vid Värnaby såpbruk i tre perioder fr.o.m. 1699.

¹⁰⁴ Skifte 1698 23/5 (enligt här nämnd bou 1706). Hustruns namn fås i bou 1706, där hans svågrar nämns; prosten Claudius Fock och handelsmannen Henrik Fock, liksom svägerskan Catharina Fock, g.m. I handelsmannen Jörgen Weijdling, II handelsmannen Anders Schultz (bou efter henne 1738 30/5). Deras föräldrar var sämskmakaren Michael Fock (död 1666) och hans hustru Emerentia. Genom Weijdling fås ett smb med Varberg, då sonen Peter Weijdling (1684–1716) levde där, g.m. Susanna Hummel.

¹⁰⁵ Elsa gift I med guldsmeden i Karlskrona Johan Tiste (enligt skrift om Kalmar i Projekt Runeberg – kallas Olof där [burskap 1689 6/5]), skifte 1698 25/5, son Hans nämnd i bou och hittas i Lewenhaupt; född 1690, löjtnants avsked 1719 30/9 i Upplands femmännings infanteriregemente. [Död 1743 bgr ¾ i Södra Sjöaryd, Virestad sn (H), på resa från Stockholm till Stralsund]. Karlskrona svårforskat pga obevarade kyrkböcker och mtl vid den här tiden. Virestad stor socken, till större delen bestående av soldattorp.

¹⁰⁶ Blev guldsmed 1664. Ålderman 1690.

¹⁰⁷ Var flitig skapare av förnäm kyrklig textil och skänkte 1728 en kollektåv (från text om Arby kyrka).

¹⁰⁸ I mtl 1732 heter det vid Applerum: "Cammarskrif.n Mitler, bor i Karlskrona". Med tanke på att Emerentias styvmor varit gift med en Mittler, ligger det nära till hans att se denne Mittler som hennes styvbror. Han död 1770 i Karlskrona amiralitetsfs, 75 år gammal.

¹⁰⁹ I vb: *wardt utfest af Hr. Brudgummen till morgongåfwa 200 Rixdr, hwilka lofwades hellre förökas än förminsas*". Han hade enligt bou 1706 problem med hus, men gifte sig nu till socknens största jordagods, så morgongåvan fick vara därefter.

h. III **Anna Magdalena Alteneck/Alten Eck**, född 1672 dpt 5/4 i Stockholms tyska sfs¹¹⁰, död 1731 bgr 14/2 i Applerum¹¹¹

Inga kända barn i detta äktenskap

m. **Lorentz Alteneck**, handelsman och kyrkoäldste i Stockholm, f. 1614 14/12 i Tønder i Schleswig-Holstein, d. 1697 11/10 i Stockholms tyska sfs¹¹²

gift I 1651 23/11 i Stockholms tyska sfs med

h. I **Anna Magdalena Rothlöben**, f. 1629¹¹³, d. 1667 7/1 i Stockholms tyska sfs

gift II 1669 16/9 i Stockholms tyska sfs med, i hennes andra gifte¹¹⁴,

h. II **Anna Otter**, f. 1649 i Örebro sfs¹¹⁵, d. 1688 i Stockholms tyska sfs

d. II *Anna Magdalena*, se ovan

Samband

Guldsmeden Hans Olofsson Sturck gift 1669 (mtl) med sämskmakaren Michael Focks änka Emerentia (död före 1679 10/2 (mtl)). Fick med henne dottern Elsa. Elsa gift I före 1698 med Johan Tiste, gift II 1698 med Bengt Weinberg. De fick en dotter Emerentia. Bengt hade före Elsa varit gift med dotter till Michael Fock och Emerentia. Bengt Weinberg alltså gift med två halvsysstrar.

Övriga uppgifter om Bengt Weinberg via nätet

Anbytarforum:

Bengt Weinberg dör 1726 som No 16 (döda Arby C:2 sid 247 [AD]) det året.

d. 14 Octob. afsomnade i Herranom
Sahl H Insp. Bengt Weinberg som då

¹¹⁰ Sannolikt släktskap med kaffekokaren Bernt Alten Eck i Stockholm, vilken i bou 1729 hade en fordran på 19 dr hos ”*Inspektoren Winberg*”. Denna var ännu inte reglerad vid änkans, Regina Kessel, bou 1731. Men i Tyska S:ta Gertruds sfs hittas hennes födsel efter diverse registersökningar på fadern: kyrkoäldsten Lorentz Alteneck och hustru II Anna Otter. Se srsk översikt nedan.

¹¹¹ Biografi i db. Död 58 år och 10 månader gammal. Gift I med amiralitetskapten Jacob [Johansson – enligt en skrift om släkten Eneberg boende i Karlskrona med dotter Susanna, född där 1688/89] Mittler, II med prosten i Norra Möre Michael Wippert, III med inspektor Bengt Weinberg.

¹¹² Dödsdatum enligt annan källa än db som börjar först 1747.

¹¹³ Dotter till superintendenten i Hadersleben Johan Rothlöben (1593–1649) och Benedicta Danckwardt. Han var 1624–38 kyrkoherde i Stockholms tyska sfs.

¹¹⁴ Gift I med kyrkoherden i Örebro Jonas ”Bilivii”. Bör vara Billovius, och visar sig också vara så: Jonas Erici, son till kyrkoherde Ericus Olai Angermannus och hustrun Margareta Corneliidotter. Jonas född cirka 1620, död 1669. Gift I med Margareta Jonsdotter, II med Britta Andersdotter Burk och III med Anna Otter.

¹¹⁵ Dotter till tyske kopparhandlaren Casten Otter och hans andra hustru Christina Hansdotter Schimmelkorn.

war från sin gård Appelrum till Calmar
inrest därest han siuknade och dödde, samt
d. 19 därpå följande uti Calmare stadz kyrkia
begrofs. War 60 år g.

Bengt Weinberg var gift 2 ggr, först med Elsa Sturck, död 1706 (bou Kalmar FI:1, sid. 185), sedan
med Anna Magdalena Alteneck. Hade fyra barn; i en kull Emerentia och Maria Dordi, samt i en
annan kull Anna Maja och Magdalena.

Anna Magdalena Altenacks förste make Jacob Mittler nämns med hustru i Applerum, Arby sn,
först i mtl 1694 (=gift 1693). Bengt Weinberg nämns med hustru i Applerum först i mtl 1706.

Wärnaby såpebruk

en pionjärindustri – från nätet – den del som mest handlar om Bengt Weinberg tydliggjord med hans namn i fetstil

Sveriges allra första tvättmedelsindustri, Wärnaby såpebruk, anlades vid Halltorpsåns fall vid Wärnanäs åren 1667–70. Det var på det Oxenstiernska grevskapets tid. Från Holland inkallades kunnigt yrkesfolk och den förste bruksinspektoren, David Lembke, var också av holländskt ursprung. Här tillverkades av pottaska, talg och vegetabiliska oljor såpa för den kungliga huvudstadens behov. Såpan förpackades i kaggar, s.k. fjärdingar, som därefter lastades på fartyg vid Wärnanäs hamn och transporterades till Stockholm.

Pottaska var askan efter bränt lövträ, främst ek ock bok, talg fick man från gamla kor, medan de vegetabiliska oljorna bestod av linolja, varav mycket odlades lokalt, och hampolja, som importerades från Balticum. Fram på 1700-talet dök det också upp en av statsmakterna mycket omhuldad växt kallad rapsat, vår tids raps.

Såpebruket låg där Wärnanäs gårdkontor ligger idag. Det var en byggnad av korsvirke och tegel under tegeltak. Oljeslageriet var anlagt vid fallet i ån och hade fyra av vattenhjul drivna stampar. Stamparna var stående stockar, i nedre ändan järnskodda, som lyftes av vattenhjul, släpptes, föll mot en järnplatta beströdd med oljefrön, som krossades, lyftes igen, o.s.v.

Såpebruksinspektorens bostad var den nuv. östra röda flygeln. Huset stod färdigt 1670 och var från början en envåningsbyggnad, men påbyggdes kring 1760 med ytterligare en våning och fick då sitt nuv. utseende. I källarvåningen finns 5 välvda källare byggda av tegel som en gång varit lagerlokaler för såpa.

Byggnadsbeståndet utökades senare, sannolikt 1707, med en historisk byggnad som då flyttades hit från Söderåkra. Det var den s.k. Brömsebrobyggnaden, som en gång tjänat som bostad för den svenska fredsförhandlardelegationen 1645. Byggnaden anges här varit i 2 våningar med 4 rum i varje och användes till bostad och verkstad för tunnbindarna vid bruket.

Den skall "för sin skröplighets skull" ha rivits 1806 och ersattes med en annan byggnad med traditioner från Brömsebrofreden, "den västra byggnaden" på Söderåkra prästgård, som nu står på platsen.

1670 var bruket färdigbyggt. Det hade då kostat 14 803 daler. Bakom allt detta låg David Lembke, den förste inspektoren vid bruket, som beskrives som en energisk, driftig, ekonomisk och tekniskt kunnig man.

Kring 1670 uppfördes också en pottaskehytta för raffinering av pottaska. Det var ett företag lite bredvid, till hälften ägt av greven, till hälften av Lembke. Hyttan anges varit 24 m lång och 10 m bred. Pottaskan levererades till bruket i form av råaska, som brändes på grevskapets skogar. För bönderna var det en god extrainkomst, de brände mot halva förtjänsten. Utgångsmaterialet var torra och halvrudda bokar, som de fått utsynade av skogvaktare.

I pottaskehytten renades råaskan. Den löstes i vatten och sjöds i stora kar. Slutprodukten brändes i kalcineringsugn där man fick fram raffinerad aska. Fyra fat skogsaska gav ett fat raffinerad aska. Såpebruket behövde inte raffinerad aska, utan den såldes på export till gott pris, till färgerier och till de efterhand uppväxande glasbruket, framförallt Kosta.

När Karl XI blev myndig 1678 utökade han brukets privilegier betydligt. Wörnaby bruk var fortfarande landets enda såpebruk och den högraffinerande pottaskehyttan var högtintressant för myndigheterna. Den unge kungen bestämde att all pottaska som brändes i Småland skulle föras till Wörnånäs.

Det Oxenstiernska grevskapet i Södra Möre indrogs vid Karl XI:s reduktion 1680, men greve Carl Gustaf Oxenstierna bytte till sig Wörnånäs genom att överlämna ett 30-tal ägda gårdar i häradet till Kronan. 1686 var både greven och Lemke ur tiden. Arvsuppgörelsen blev komplicerad. Greven hade lånat mycket pengar av sin inspektör Nils Ströman, som lokalt gjort stora insatser i kriget mot danskarna 1676 och blivit adlad till Ehrenström. Han var nu häradshövding i Norra Möre, Handbörd och Stranda härad. Till honom var godset förpantat.

Grevens syster Elisabeth Oxenstierna, gift de la Gardie, lyckades dock slutligen få ihop tillräckligt med pengar för att lösa godset. Wörnaby bruk utarrenderade hon 1686 till en borgare i Kalmar vid namn Hans Baumgardt, gift med Lembkes dotter och väl insatt i såpekokarkonsten. Baumgardt kom att driva bruket till 1699.

Näste arrendator hette **Bengt Weinberg**. Han hade ett 15-tal år varit bokhållare vid bruket och även varit i Holland och lärt sig de senaste rönen. Han moderniserade kraftigt driften.

Men grevinnan Oxenstierna var ”ett svårt fruntimmer”. Hon var hård i nyporna och skulle ha ut högsta möjliga arrende. 1706 gav **Weinberg** upp, men togs till heders igen 1711, fick åter släppa det 1715, men kom åter igen och drev det åren 1718–21. Sedan gifte han sig med kaptensänkan Anna Maria Alterneck på Applerum och flyttade till Arby sockens då största jordagods.

Hans Bomgårdh, som innehaft arrendet sedan 1686, lämnade detsamma 1698 eller 99, på grund av det alltför höga arrendet, och råkar omedelbart i tvist med grevinnan på grund av pottaskehandeln vid Bergkvara. Efter Bomgårdh uppträder som verkets ledare en kalmarborgare, **Bengt Weinberg**, med vilken grevinnan även råkar i tvist trots att han efter allt att döma var en av de bästa och märkligaste männen i såpebrukets historia. Enligt egen uppgift hade **Weinberg** redan 1684 kommit till bruket såsom bokhållare och sedan innehaft sådan tjänst under Bomgårdhs tid. År 1693 hade han företagit en studieresa till Holland, varunder han »på ett särdeles manier» skaffat sig grundlig kännedom om såpsjuderiarbetet där. Hemkommen hade han 1694 avlagt borgared i Kalmar som köpman, varefter han efter Bomgårdh övertagit arrendet av Wörnaby bruk 1698. **Weinberg** uppger sig även en tid ha haft anställning vid Tyresö såpebruk. Såpebruket vid Tyresö hade svårt att komma i gång. Det var planerat redan 1670 men var ännu 1682 ej byggt. 1695 fanns det emellertid och det är troligt att **Weinberg** just då varit där, kanske i egenskap av brukets förste arrangör och inspektör. **Bengt Weinberg** var tydligen grundligt skolad, kunnig och erfaren inom denna industri. Genom sin anställning och sitt lärjungeskap hos Hans Bomgårdh, som var David Lemkes måg, hade **Weinberg** säkerligen blivit insatt i fabrikskemligheterna, och han representerar en 102 redan då fast tradition vid bruket.

Från **Bengt Weinbergs** första period vid bruket nämna handlingarna en större import av hampolja, troligen från Riga eller Königsberg, för vilken olja han nödgats betala tull — efter hans klagomål restituerades beloppet till honom år 1700. Under hela 1600-talet förekom en betydande import till Sverige av lin- och hampolja från Ryssland och Baltikum; de vegetabiliska oljorna började få allt större användning även i såpsjuderiet, så också vid Wörnånäs.

Misshälligheter mellan Elisabeth Oxenstierna och **Weinberg** synas ha uppstått ganska snart och resulterat i att han år 1706 lämnade bruket. Under de närmaste åren, 1707—11, drevs det av en karlskronitisk borgare, Sifver Cuur, möjligen tidvis i kompanjonskap med **Weinberg**. Med Cuur råkade grevinnan i en tvist, som gick till rättegång, handlagd vid tinget åren 1711—13. Tvisten

gäller bl.a. av Cuur fordrad gottgörelse för förbättringar han gjort under sin arrendetid samt förluster på rörelsen under krigsåren 1709—10 »då den danska ofriden åter begynte», under vilka år han ej kunnat få in sina fröoch oljelaster från sjön, med resultat att bruket måst stå stilla. Grevinnan anklagar å sin sida Cuur för att ej ha erlagt arrendet i tid samt bestrider alla hans anspråk på gottgörelse. Vad blockaden under kriget beträffar genmäler hon, att det ju lyckats för andra att få in varor, även olja och frö — med intyg från köpmän i Kalmar och Stockholm kan hon uppvisa, att man kunnat importera varor från England, Holland, Frankrike och Liibeck. Rätten kunde ej heller godkänna Sifver Cuurs yrkanden, och han förlorade f.ö. hela sin talan. Efter trasslet mellan grevinnan och Sifver Cuur tas **Bengt Weinberg** till nåder igen, varpå denne leder bruket under sin andra arrendeperiod, 1711—15. Verksamheten ackompanjeras även nu av tvister och rättegångar vid ting och lagmansrätt. **Weinberg** klagar bl.a. över att han under sin arrendetid ej fått utnyttja alla de lokaliteter, som tillkomma honom, över att han ej fått tillräckligt med »fnörwed» (torr bokved) till pottaskeraffinaderiet enär grevinnans hovmästare (inspektor) Petter Weckholm låtit nedhugga hela Bokhultet till pottaskebränning, över att det dragit så långt ut med tiden med den reparation av oljekvarnens vattenhjul, som det ålåg grevinnan att låta utföra etc. Grevinnan beskyller i sin gentalan **Weinberg** för att ej ha betalt arrendet i tid. Bland vittnena i det långdragna målet uppträder såpsjudaren Bartolomeus von Lank, brukssnickaren Christopher Röhl,

bruksvaktarna Åke Nilsson och Håkan Pehrsson samt »**Weinbergs** egen brödätare och skrivare» Magnus Hagenberg. Rättegången avdömdes i stort sett till **Weinbergs** favör, men det tog honom många år att av grevinnan och hennes sterbhus utfå de belopp som tilldömts honom. Trots den kungliga resolutionen av 1700, som fastställde de 1692 uppdragna avsättningsområdena för Värnaby resp. Ronneby såpebruk, fortsatte tydligen sistnämnda bruk att konkurrera på Värnabybrukets marknader. Från Värnanäshåll sökte man givetvis mota sådana framstötter. År 1713 klagar Ronneby hos K. M:t över att Värnanäs söker »avstänga marknaden» för dem. Denna konkurrens fick emellertid sin logiska lösning strax därefter, nämligen 1715, då **Bengt Weinberg** lämnar bruket för andra gången och överlämnar det till ägarna av Ronneby bruk, varigenom de båda konkurrentföretagen för en tid kommo under gemensam ledning. Redan 1713 synes Elisabeth Oxenstierna ha varit betänkt på att skilja **Weinberg** från arrendet, ty från detta år föreligger konceptet till ett kontrakt mellan henne och Ronnebyintressenterna, avsett att, som det heter däri, »träda i kraft vid nuvarande arrendators avgång eller om det låter sig göra förut». Man kan ej värja sig för tanken, att grevinnan här på ett mindre sympatiskt sätt gått bakom ryggen på **Weinberg**, som ju 1713 ännu innehade arrendet. Detta kontraktsförslag av 1713 stipulerar bl.a. att arrendet under de fyra första åren eller så länge kriget varade skulle uppgå till 600 daler smt »emedan bruket ännu är mycket av sig kommet», ett belopp som efter 4 års förlopp — »så framt Gud förlänar frid» — skulle höjas till 750 daler för det femte året och till 900 för de följande åren. Vidare stadgas att alla av arrendatorn företagna förbättringar skulle lämnas utan ersättning. Kontraktsförslaget förutsätter jämväl att alla för bruket utfärdade kungliga privilegier skulle fortfara att gälla. Till slut stipuleras, att ingen sammanblandning av affärerna skulle göras Värnaby och Ronneby emellan. När Ronnebyintressenterna 1715 trädde till Värnaby bruk torde väl kontraktsförslaget av 1713 i allt väsentligt ha legat som norm för samarbetet. Ronneby såpsjuderi hade som tidigare nämnts grundats år 1690 av köpmannen i Karlskrona och Ronneby, Theodor Christophers.⁶⁾ Denne var nu död sedan 1710. Änkan hade gift om sig med kaptenen, 106 sedermera amiralen Jonas Fredrik örnfelt, som nu jämte Theodors

son Jacob Christophers var innehavare av Ronneby bruk och även tillträdde arrendet av Värnaby bruk. Tillsammans med hustrun Juliana Weylandt bodde Jacob Christophers nu under några år vid Värnanäs; »handelsman Jacob Christophers på Värnanäs bruk» nämnes bl.a. 1721 då han

från sitt lager vid bruket säljer nattvardsvin till sockenkyrkan. Örnfelts och Jacob Christophers innehav av bruket blev denna gång icke långt. Sedan tidigare tvistigheter mellan grevinnan Oxenstierna och **Bengt Weinberg** bilagts (enligt en förlikning, daterad Ekholmen 2 nov. 1717) återinträder nämligen denne, till sin tredje och sista period som arrendator av bruket, troligen 1718. I annat sammanhang säger sig **Weinberg** hava »återupprättat Värnanäs Bruk tre gånger», därmed antydande att han varje gång trätt till som en räddande ängel. När Ronnebyintressenterna 1715 tillträdde Värnaby bruk synas de ha medfört helt ny personal. Såsom nyinflyttade i församlingen omtalas nämligen detta år såpsjudaren Bartolomeus von Lank (död 1721), holländare och omvänd katolik, bokhållaren Martin Neuendorff samt »köpdrängen Johan Kempe och 2 pigor», komna från Karlskrona. År 1716 tillkommer kassören Taubenberg och tunnbindaren Olof Fris från bruket i Ronneby. Från denna tid föreligga ett par notiser, gjorda av resenärer som passerat Värnanäs. År 1716 är Jonas Alströmer här och noterar i sin dagbok⁷) bl.a. att såpa slås i fjärdingar om 60 skålpund och kostar i Kalmar och Karlskrona 12 caroliner fjärdingen medan partipriset i Stockholm är 7 daler silvermynt. Om oljekvarnen säger han, att den fabricerar mer olja än vad som åtgår till såpsjuderiet och att raffinerad pottaska tillverkas »till en liten kvantitet». Samma år reste de la Motraye här förbi⁸), varvid han observerar såpsjuderiet och pottaskeverket, »vilka fabriker äro de största i Sverige». Axel Gabriel Oxenstierna ijzi—1755 Efter Elisabeth Oxenstiernas död 1721 ärvdes Värnanäs av hennes systerson Axel Gabriel Oxenstierna av Croneborg (1679—1755). Ägarebytet medförde även nya arrangemang vid Värnaby Bruk. Sedan **Weinberg** 1721 slutat tillträdde ånyo Ronnebyintressenterna.

Bruksägarna bestrida det mesta, men måste dock medge att såpan blivit dyrare och att man hade utländsk arbetskraft — »en holländare som är såpsjudare». Under förloppet av denna strid använder magistraten **Bengt Weinberg** som vittne och riktar 1721 till honom en rad frågor, på vilka han ger skriftligt svar; dessa frågor och svar äro av intresse och anföras här: Frågor från Kalmar Magistrat och insp. **Bengt Weinbergs svar**, daterat Applerum 25 okt 1721; de två dokumenten här sammanförda för klarhetens skull, med magistratens fråga först:

[långt stycke med frågor och svar av Weinberg]

Förteckning över Anders, Abraham och Jacob Arfwedsons arkiv i Uppsala universitetsbibliotek, kort utdrag:

Weinberg, Bengt (3 st. A 1, 21 st. A 2, 11 st. A 3)

Weinberg, Hans (inspektor) (4 st. A 2, 10 st. A 3)

Hittills oidentifierade/osäkra Winberg/Weinberg

Torbjörn Winberg, man och hustru i mtl 1675–76. Tillhörde då tullen och skrevs under visitören Isak Jönsson. Kan ha varit portskrivare. Möjligen släkting, då Sven Gillman och hans hustru Anna Maria Weinberg 1697 namngav en son Torbernus Laurentius.

Anna Winberg, [ev Johan Alströms hustru, beroende på hur man läser], fadder 1702 13/7 för inspektor Winberg (=Hans) i Varberg. Säkerligen släkt. Den Anna Maria som 1695 gifte sig med räntmästaren Sven Gillman?

Metta Winberg, hustru som 1687 betalade hushyra för sa. Samuels våning och föräldrarnas gård (Anders Clemetsson) (Halmstads räkenskaper).

Följande nog utan släktsamband (Vinberg inget ovanligt namn)

Vördige och vällärde herr rektor **Didrik Winberg** i KR 1692 16/7. Nämnd med hustru i Varberg i mtl 1690–91. Ogift i mtl 1689. En Didrik Winberg levde i Laholm. Hustrun Inger Jönsdotter dog 1744, bou 1744, F II: 3, sid. 727). De hade barnen Jonas (myndig), Märta och Britta (omyndiga). Deras förmyndare var guldsmeden i Falkenberg **Marcus Winberg**. Denne Marcus bör ha varit son till Didrik och född 1690 dpt 26/4 i Varberg. Hustru II avled 1757. Tomt nr. 77. Didrik 70 år gammal i mtl 1757. Inget smb med Varberg i dessa bou. En Cort Winberg avled i Laholm 1707 men hade ingen son Didrik. Snarlika namn i Halmstad i mtl 1663: borgarna Ditmar (enligt mtl död 1678) och Cort Winberg med hustrur.

Märta Didrikdotter Winberg var gift med bonden Anders Hansson i Seglaberga, Tjärby sn (N). Hon dog 1740; bou 1740 8/4. I denna sägs det finnas en skuld på 10 daler till tullnären Gillbergs änka Bodell.

Jungfru Engela Winberg i Grimeton var fadder 1718 30/11 i Hovgården, Rolfstorp sn, för inspektor Zackarias Hell och Maria Bua. Har inte hittats någon annanstans. Ej nämnd i mtl 1718–19. Med tanke på namnet bör hon ha varit befryndad med den här utredda slakten.

Inget sannolikt samband: löjtnant **Erik Winberg** i Breared, Gällinge sn (N). Tjänstgjorde 1700–11. Död på Drared i Veddige sn (N). Flera söner som också gick den militära banan. Dotter Sara Maria, nämnd i Fjäre HR 1698–1701.

Uppgifter via nätet (geni.com), bearbetade

m. **Lars Weinberg/Winberg**¹¹⁶, sjötullsvitör¹¹⁷ i Åhus och Karlshamn, död 1748 bgr 8/5¹¹⁸

¹¹⁶ Fädernefränder enligt bou 1749: sjötullsvitören Johan Norman och skeppskaptenen Gabriel Aspelund (var 1737 g.m. Anna Maria Åsberg). Norman var gift med Ingrid Weinberg (1700–74). Hade även enligt bou systerdottern Johanna Malena Neuendorf. En Martin Neuendorf var en tid bokhållare vid Värnaby såpebruk, som Bengt Weinberg drev. I den omfattande bou framkommer att Lars Weinberg även bedrev sillfiske.

¹¹⁷ Benämns jaktkarl i fb 1724. Alltså båtman på tulljakten.

¹¹⁸ Bou 1749 21/3. Hade då blott 3 av 11 barn i livet; Fredrik 22 år, Ingrid Britta 16 år och Hans Otto 15 år.

gift 1722 9/12 i Åhus med

h. Catharina/Kajsa Månsdotter Törnebom

s. *Johan Magnus*, 1723 27/3, Åhus, död före 1749

d. *Ingrid Elisabeth*, 1724 23/11, Åhus, död 1725 14/4 ibm

d. *Annika*, 1726 27/3, Åhus, tvilling, död 1726 17/4

d. *Christina*, 1726 27/3, Åhus, tvilling, död 1726 17/4¹¹⁹

s. *Fredrik Arndt*¹²⁰, 1728 17/1, Karlshamn, styrman, död 1803 14/5, Sundsvall

d. *Emerentia Christina*, 1730 17/3, Karlshamn, död 1739 23/2 ibm

d. *Ingrid Britta*¹²¹, 1732 8/1, Karlshamn

s. *Hans Otto*, 1733 3/7, Karlshamn

d. *Agneta Johanna*, 1735 19/2, Karlshamn, död före 1749

d. *Anna Catharina*, 1736 dpt 14/8, Karlshamn, död före 1749

d. *Catharina Elisabeth*, 1737 dpt 5/7¹²², Karlshamn, död före 1749

Kommentar:

Inga samband med Weinberg/Winberg i Halland har kunnat konstateras via faddrar eller bou.

¹¹⁹ Tvillingarna följdes åt i liv och död.

¹²⁰ Kallades senare Fredrik (i bou 1749). I fb bara Arndt, men troligen avsågs han kallas Fredrik Arndt.

¹²¹ Vid bou 1749 Ingrid Britta.

¹²² En fadder vid dopet var jfr Weinberg.

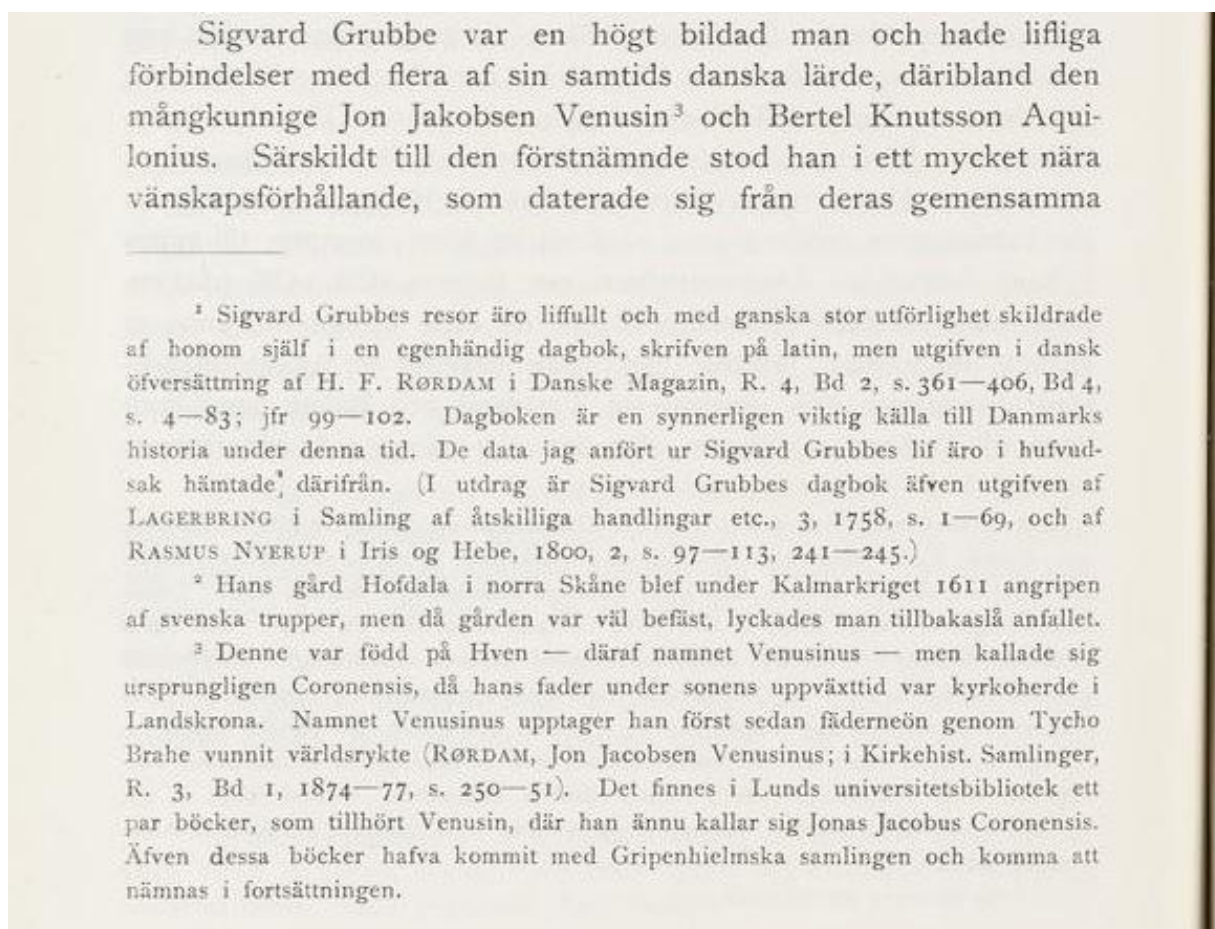
Felaktiga anor, men möjligen släkt. Tas med då någon kan hitta uppgiften i litteraturen och komma fel (Walde). Rätt anor: se Comin sid. 13

[m. **Jon Jacobsen Venusinus**¹²³, professor, född på Ven, uppväxt i Landskrona, fadern kyrkoherde där¹²⁴.

Gift 1589 med, i hennes andra gifte¹²⁵

h. Karine Dankertsdotter

s. *Arent*, kyrkoherde i Vinberg (N), död 1701]

Figur 3: Kopia ur Walde, Otto, *Storhetstidens litterära krigsbyten*. En kulturhistorisk-bibliografisk studie. II (via Litteraturbanken)

¹²³ Kallade sig i början Jonas Jacobus Coronensis. Coronensis efter Landskrona. En bok i hans ägo hade inskriptionen »Jonas Jacobus Coronensis Danus, Ph. M.» På frampärmen stämplade Venusini initialer och årtalet 1582 jämte danska riksvapnet. En sannolik bror var den jämnåriga Petrus Jacobus Coronensis.

¹²⁴ Något som har undgått Skarstedt.

¹²⁵ Gift I med Hans Leiel (Johannes Lælius), kanik i Roskilde, av skotsk härkomst. Enligt: Rørdam: Jon Jacobsen Venusin, 251 f. Jon hade halvbrodern, läkaren Dankert Leiel, död 1645.